

พุทธศาสนากับการธำรงคุณค่าทางวัฒนธรรมในบริบทสังคมเมืองไทยสมัยใหม่ Buddhism and the Preservation of Cultural Values in the Context of Contemporary Thai Urban Society

สุทธินัย ผลขาว

Suthinai Phonkhao

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Maharakham University

*Corresponding Author E-mail: Email:suwithyxeiymxsaxad6@gmail.com

Received: 6 May 2025 ; Revised: 17 June 2025 ; Accepted: 19 June 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบโมเดลเชิงแนวคิดเรื่อง “พุทธศาสนากับการธำรงคุณค่าทางวัฒนธรรมในบริบทสังคมเมืองไทยสมัยใหม่” โดยมีจุดเน้นที่การศึกษาบทบาทและศักยภาพของพุทธศาสนาในการรักษาและปรับเปลี่ยนระบบคุณค่าทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับกระแสเปลี่ยนแปลงในสังคมเมืองไทยยุคปัจจุบัน ซึ่งเผชิญกับพลวัตของโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีดิจิทัล และกระแสบริโภคนิยมที่ส่งผลต่อโครงสร้างค่านิยมของประชาชนอย่างลึกซึ้ง การศึกษาครั้งนี้เสนอว่า พุทธศาสนาไม่เพียงทำหน้าที่เป็นระบบความเชื่อเชิงจารีตเท่านั้น แต่ยังสามารถทำหน้าที่เป็นระบบคุณค่าที่มีพลังในการยึดเหนี่ยวจิตใจ ส่งเสริมศีลธรรม และเป็นแนวทางการดำรงชีวิตในระดับปัจเจก ครอบครัว และชุมชน โมเดลที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) พุทธศาสนาในฐานะระบบคุณค่า ซึ่งทำหน้าที่ส่งเสริมจริยธรรมและความมั่นคงทางจิตวิญญาณ (2) แรงผลักดันแห่งการเปลี่ยนแปลงคุณค่า อันได้แก่ผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ วัตถุนิยม และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และ (3) การปรับบทบาทของพุทธศาสนาในบริบทสมัยใหม่ โดยเสนอให้มีการส่งเสริมแนวคิดพุทธจิตวิทยา การเจริญสติ และการพัฒนาจิตสำนึกเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ผลการสังเคราะห์นำไปสู่ข้อเสนอว่าพุทธศาสนาควรถูกตีความใหม่อย่างสร้างสรรค์ โดยยังคงรักษาแก่นสาระเชิงจริยธรรมเพื่อสนับสนุนการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว องค์ความรู้นี้จึงมีคุณูปการต่อการศึกษาเชิงศาสนา วัฒนธรรม และการพัฒนาทุนมนุษย์ในระดับชาติ

คำสำคัญ: พุทธศาสนา, คุณค่าทางวัฒนธรรม, สังคมเมืองไทย, การเปลี่ยนแปลงทางสังคม, พุทธจิตวิทยา

Abstract

This article presents new knowledge in the form of a conceptual model entitled “Buddhism and the Preservation of Cultural Values in the Context of Contemporary Thai Urban Society.” The focus is on exploring the role and potential of Buddhism in maintaining and

transforming cultural values to align with the changing dynamics of Thai society, which is increasingly influenced by globalization, digital technology, and consumerism. These forces have deeply impacted the value structures of the population. The study argues that Buddhism is not only a traditional belief system but also a dynamic value system that offers moral guidance, emotional resilience, and ethical foundations at the individual, familial, and community levels. The proposed model consists of three core components (1) Buddhism as a value system, which functions as a moral compass and a source of spiritual stability (2) Drivers of value transformation, including globalization, materialism, and cultural transition, which have contributed to the decline of traditional rituals and the reinterpretation of concepts such as “goodness” and “success”; and (3) The adaptation of Buddhism in modern contexts through the application of Buddhist psychology, mindfulness practices, and the cultivation of civic consciousness in multicultural societies. The synthesis of findings suggests that Buddhism should be reinterpreted creatively in order to preserve its ethical essence while remaining relevant in a rapidly changing society. This new body of knowledge contributes to the academic discourse in religious studies, cultural preservation, and human capital development at the national level.

Keywords: Buddhism, cultural values, Thai urban society, social transformation, Buddhist psychology

บทนำ

ประเทศไทยในฐานะสังคมที่มีพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาตินั้น ได้รับอิทธิพลจากหลักธรรมคำสอนมาอย่างยาวนาน พุทธศาสนาไม่เพียงแต่กำหนดแนวทางการดำรงชีวิตส่วนบุคคล แต่ยังหล่อหลอมคุณค่าทางวัฒนธรรมของสังคมไทยโดยรวม ทั้งในด้านศีลธรรม จริยธรรม และพิธีกรรมทางสังคม (โสภณธรรมวิสิฐ และ ปรียัติกฤษณ์วัตร, 2567) อย่างไรก็ตาม ในบริบทของความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้คุณค่าทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเริ่มเกิดการปรับเปลี่ยน บางประการถูกลดทอนความหมาย ขณะที่บางประการได้รับการตีความใหม่ตามบริบทสมัยใหม่ (โกศลศิลป์ แสงพิพิธ, 2564)

ในเชิงสถานการณ์ ปัจจุบันพุทธศาสนาในเมืองไทยเผชิญความท้าทายจากกระแสนิยมบริโภคนิยมและความเป็นเมืองที่เติบโตอย่างรวดเร็ว ทำให้บทบาทของศาสนาในฐานะกลไกทางวัฒนธรรมเริ่มอ่อนแรงลง โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เน้นความสะดวก รวดเร็ว และนิยมวัตถุนิยมมากขึ้น (อรรคชาติ สมจันทิก, 2567) นอกจากนี้ ยังพบการลดทอนความลึกซึ้งของพิธีกรรมทางพุทธศาสนา กลายเป็นเพียงกิจกรรมเชิง

สัญลักษณ์ที่ขาดความหมายดั้งเดิม (ณัฐพนธ์ สุทธิวิสุทธิคุณ, 2568) สถานการณ์ดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับการศึกษาวิเคราะห์อย่างรอบด้าน เพื่อสะท้อนพลวัตทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมเมืองไทยร่วมสมัย

หลักการและเหตุผลของบทความนี้ จึงมุ่งศึกษาพลวัตของพุทธศาสนาและการเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยยุคปัจจุบัน โดยเน้นการวิเคราะห์จากแนวคิดทางสังคมวิทยาศาสนาและวัฒนธรรม พร้อมทั้งนำเสนอมุมมองของนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจในบทบาทและความหมายใหม่ของพุทธศาสนาในสังคมเมือง ทั้งนี้เพื่อเสนอแนวทางในการธำรงรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมพื้นฐานของพุทธธรรมอย่างเหมาะสมกับยุคสมัย (มหาสมจันท์ก และ อัครชะชาติ, 2567)

ความหมายของพุทธศาสนา

พุทธศาสนา หมายถึง ระบบคำสอนที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเสนอแนวทางในการพัฒนาจิตใจและปัญญาเพื่อบรรลุถึงความดับทุกข์อย่างถาวร หลักคำสอนสำคัญในพุทธศาสนาประกอบด้วย อริยสัจ 4 มรรค 8 และหลักไตรลักษณ์ ซึ่งสะท้อนแนวคิดเรื่องความเปลี่ยนแปลง ความไม่เที่ยง และการปล่อยวางจากอดีต (พระสุทธิสารเมธี, 2567)

พระมหาสุววัฒน์ สุวัฑฒโน (2564) อธิบายว่า พุทธศาสนาไม่ได้เป็นเพียงศาสนาในเชิงความเชื่อเท่านั้น แต่ยังเป็นปรัชญาและแนวทางปฏิบัติที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผล โดยเน้นการพึ่งตนเอง และการพัฒนาปัญญาผ่านการเจริญวิปัสสนาเพื่อเข้าถึงสัจธรรมของชีวิต

สมศักดิ์ เพ็ชต์สะไหม (2568) กล่าวถึงพุทธศาสนาในบริบทของศิลปะและวัฒนธรรมว่า เป็นศาสนาที่เปิดกว้างต่อการตีความและถ่ายทอดคุณค่าผ่านรูปแบบต่าง ๆ ทั้งพิธีกรรม สัญลักษณ์ และศิลปะ เพื่อขยายความหมายทางจิตวิญญาณให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นในโลกสมัยใหม่

ในแง่มุมของการสื่อสารและสังคม พงษ์พัฒน์ กุลเจริญพิพัฒน์ (2567) มองว่าพุทธศาสนาเป็นระบบวัฒนธรรมที่มีพลังสร้างความผูกพันทางศรัทธาร่วมกันในสังคม โดยมีบทบาทเชิงสัญลักษณ์ในการหลอมรวมจิตสำนึกของผู้คนเข้าสู่คุณค่าร่วม

ขณะที่ ปฐมพงศ์ บูชาบุตร (2567) เน้นย้ำว่าพุทธศาสนาในปัจจุบันมีความท้าทายด้านการสื่อสาร โดยเฉพาะเมื่อสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาเข้าสู่บริบทของสังคมสมัยใหม่ ซึ่งต้องมีการตีความใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่

สรุปได้ว่า พุทธศาสนาเป็นมากกว่าระบบความเชื่อทางศาสนา แต่เป็นระบบคุณค่าที่ครอบคลุมทั้งจิตวิญญาณ ปัญญา วัฒนธรรม และสังคม โดยเน้นหลักการแห่งความจริง การพัฒนาตน และการปลดปล่อยจากความทุกข์ การตีความพุทธศาสนาในบริบทปัจจุบันจึงต้องเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมร่วมสมัยเพื่อให้ยังคงคุณค่าที่แท้จริงไว้

องค์ประกอบของพุทธศาสนา

พุทธศาสนาในฐานะระบบความเชื่อและหลักธรรมแห่งการพัฒนาตนเอง มีองค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวพันกันอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ได้แก่ (1) พุทธะ หรือพระพุทธรูปในฐานะผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน, (2) ธรรมะ ซึ่งหมายถึงคำสอนของพระพุทธองค์ที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และ (3) สังฆะ หรือ

ชุมชนแห่งสาวกผู้ปฏิบัติตามธรรมะ โดยองค์ประกอบทั้งสามนี้เรียกรวมว่า “ไตรสรณคมน์” ซึ่งเป็นหลักยึดมั่นของพุทธศาสนิกชน (สุรัตน์ พักน้อย & อินทกะ พิริยะกุล, 2561)

พระมหาศุภชัย ปิยธัมมชโย (2567) ขยายความว่า พุทธศาสนามีได้จำกัดเพียงหลักคำสอน แต่ยังคงครอบคลุมองค์ประกอบด้านพิธีกรรม (Rituals) ระบบวินัย (Vinaya) และโครงสร้างองค์กรสงฆ์ ซึ่งมีบทบาทในการธำรงรักษาแนวทางปฏิบัติของชุมชนชาวพุทธ องค์ประกอบเหล่านี้สะท้อนถึงการประยุกต์ใช้ธรรมะในระบบการจัดการทางสังคมและวัฒนธรรม

พงษ์พัฒน์ กุลเจริญพิพัฒน์ (2567) กล่าวถึงองค์ประกอบทางวัตถุ เช่น สถาปัตยกรรม วัตถุมงคล สัญลักษณ์ และศิลปกรรมในพุทธศาสนา ซึ่งล้วนมีนัยทางจิตวิญญาณและเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงศรัทธาระหว่างปัจเจกบุคคลกับพระธรรม โดยเน้นบทบาทของวัตถุในฐานะสื่อความหมายทางศาสนา

พระมหาสมศักดิ์ ธนปญโญ (2565) วิเคราะห์องค์ประกอบของพุทธศาสนาในระบบการเรียนการสอน ได้แก่ ด้านวิชาการ บุคลากร การบริหาร การเงิน และนโยบาย ซึ่งเป็นโครงสร้างสำคัญที่ทำให้การศึกษาในศาสนาเกิดผลสัมฤทธิ์ในการเผยแผ่หลักธรรมอย่างยั่งยืน

สุดท่าย ฌทิพรดา ไชยศิลป์ (2566) เสนอว่าองค์ประกอบของพุทธศาสนาไม่เพียงจำกัดอยู่ในศาสนสถาน แต่ยังรวมถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิต และพฤติกรรมของผู้ยึดถือธรรมะ ซึ่งล้วนเป็นผลสะท้อนของการกลมกลืนทางจริยธรรมในสังคมไทย

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของพุทธศาสนาประกอบด้วยทั้งภาคนามธรรม (พุทธะ ธรรมะ สังฆะ) และรูปธรรม (พิธีกรรม สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม และระบบการบริหาร) ซึ่งสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างสมดุลแห่งศรัทธาและปัญญาในสังคม โดยองค์ประกอบเหล่านี้มีบทบาทอย่างยิ่งในการธำรงรักษาและถ่ายทอดพุทธธรรมให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมในแต่ละยุคสมัย

ความหมายของ การเปลี่ยนแปลงคุณค่า

การเปลี่ยนแปลงคุณค่า หมายถึง กระบวนการที่ระบบคุณค่าหรือมาตรฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่เคยยึดถือกันในอดีตได้เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น เทคโนโลยี การติดต่อสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม และบริบททางเศรษฐกิจและการเมือง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่จำเป็นต้องเป็นไปในทิศทางลบเสมอไป แต่อาจเป็นการปรับตัวหรือวิวัฒนาการของสังคมเพื่อความอยู่รอดในบริบทใหม่ (ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์, 2556)

ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ (2556) วิเคราะห์ว่า การเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางสังคมเกิดจากประสบการณ์ชีวิตของคนในชุมชนซึ่งต้องเผชิญกับพลวัตของเมือง การโยกย้ายถิ่นฐาน และการมีปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมสมัยใหม่ ส่งผลให้เกิดการต่อรองคุณค่าเดิมและการสถาปนาคุณค่าใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทชีวิต

แพลงฤทธิ์ สุขใจชน และคณะ (2567) อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงคุณค่าในระดับชุมชนมีทั้งมิติที่เห็นได้ชัด เช่น พิธีกรรมที่ลดบทบาทลง และมิติที่เป็นนามธรรม เช่น ความรู้สึกต่อศีลธรรมและความดีงามที่เริ่มเปลี่ยนจากส่วนรวมสู่ปัจเจกนิยม ซึ่งเกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้ามาแทรกแซงโครงสร้างจิตสำนึกของชุมชน

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงคุณค่าคือการพัฒนาหรือเปลี่ยนผ่านของมาตรฐานทางจิตใจ ความเชื่อ และความหมายในสังคมที่เดิมเคยยึดถือ ซึ่งอาจแสดงออกผ่านพฤติกรรม ค่านิยม หรือวิถีชีวิต ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันการเปลี่ยนแปลงนี้ได้แก่ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การศึกษา และอิทธิพลจากวัฒนธรรมภายนอก การเข้าใจพลวัตของการเปลี่ยนแปลงคุณค่าจะช่วยให้สังคมสามารถปรับตัวอย่างมีสติและรักษาสมดุลระหว่างอดีตกับปัจจุบันได้อย่างยั่งยืน

องค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงคุณค่า

การเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมมิใช่กระบวนการที่เกิดขึ้นโดยอิสระหรือฉับพลัน แต่เป็นผลลัพธ์ขององค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกันหลายประการ โดยองค์ประกอบหลักที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณค่า ได้แก่ (1) บริบททางสังคมและเศรษฐกิจ (2) การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม (3) อิทธิพลของเทคโนโลยี (4) การศึกษา และ (5) การมีส่วนร่วมของชุมชน (อินทอร ลือประเสริฐ, 2566)

อินทอร ลือประเสริฐ (2566) ระบุว่า บริบททางเศรษฐกิจและโครงสร้างอาชีพในระดับชุมชนส่งผลโดยตรงต่อค่านิยมของคนในพื้นที่ เช่น การเปลี่ยนจากระบบเกษตรกรรมแบบพึ่งพาธรรมชาติไปสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ส่งผลให้ค่านิยมเรื่องความประหยัดและการร่วมแรงกลายเป็นค่านิยมเรื่องผลตอบแทนและการแข่งขัน

ภรดี พันธุ์ภากร และชูศักดิ์ สุวิมลเสถียร (2567) กล่าวถึงองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงในเชิงวัฒนธรรมว่า เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และไม่ได้ เช่น ความหมายเชิงจิตวิญญาณที่แฝงอยู่ในสัญลักษณ์วัฒนธรรม ซึ่งเปลี่ยนไปตามกระแสสังคมและบริบทเชิงพื้นที่

ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ (2556) เสริมว่า ประสบการณ์ของผู้นำชุมชนที่ผ่านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น การโยกย้ายถิ่นฐาน การเปลี่ยนแปลงบทบาทของศาสนา ล้วนมีผลต่อการปรับระบบคุณค่าภายในของชุมชน

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงคุณค่าประกอบด้วยตัวแปรทั้งภายในและภายนอกชุมชน เช่น เศรษฐกิจ เทคโนโลยี การศึกษา และอิทธิพลทางวัฒนธรรม การเข้าใจองค์ประกอบเหล่านี้ช่วยให้สามารถประเมินแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงคุณค่าและวางแนวทางการฟื้นฟูหรือปรับตัวอย่างเหมาะสมต่อบริบทปัจจุบัน

คุณค่าของ การเปลี่ยนแปลงคุณค่า

การเปลี่ยนแปลงคุณค่าในสังคมมิได้เป็นเพียงปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนผ่านหรือเสื่อมถอยของวัฒนธรรมเดิม แต่สามารถสร้างคุณค่าใหม่ที่สะท้อนการปรับตัวของสังคมและบุคคลต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคสมัยใหม่ โดยคุณค่าดังกล่าวปรากฏทั้งในด้านอัตลักษณ์ ความยืดหยุ่น และความสามารถในการธำรงเอกลักษณ์ท่ามกลางความหลากหลาย (ณทิพรดา ไชยศิลป์, 2566)

ณทิพรดา ไชยศิลป์ (2566) วิเคราะห์ว่า การเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมช่วยให้สังคมไทยสามารถประคับประคองรากเหง้าแห่งศรัทธาทางพุทธศาสนาไว้ได้ แม้ในภาวะที่ต้องรับมือกับกระแสโลกาภิ

วัฒน์ ซึ่งส่งผลให้เกิดแนวคิดเรื่อง "พุทธแบบปรับตัว" ที่เน้นความเรียบง่าย สะท้อนคุณค่าของการมีชีวิตที่สมถะ และยั่งยืน

สุรียา ช่างทองคำ (2568) เสนอว่า คุณค่าของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่การดำรงอัตลักษณ์ผ่านพิธีกรรม ประเพณี เช่น ประเพณีแห่นางแมว ซึ่งแม้ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบให้สอดคล้องกับสถานการณ์โลกที่ร้อน แต่ยังสามารถถ่ายทอดสาระของวัฒนธรรมดั้งเดิมได้อย่างลึกซึ้งและร่วมสมัย

วิชุดา ธีระสาร (2567) กล่าวถึงคุณค่าของการเปลี่ยนแปลงในมิติขององค์กร โดยเฉพาะด้านวัฒนธรรม องค์กรที่สามารถปรับเปลี่ยนเพื่อเสริมศักยภาพการบริหารในภาวะวิกฤต เช่น ช่วงโควิด-19 ซึ่งสะท้อนถึงการสร้างคุณค่าทางจริยธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างมีระบบ

ศตวรรษ สงกาพันธ์ (2563) วิเคราะห์ว่าการเปลี่ยนแปลงคุณค่าในมิติทางการเมืองช่วยสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตย โดยเปลี่ยนจากการยึดมั่นในอำนาจแบบรวมศูนย์ไปสู่การกระจายอำนาจผ่านโครงสร้างองค์กรท้องถิ่น

สรุปได้ว่า คุณค่าของการเปลี่ยนแปลงคุณค่าไม่ได้หมายถึงการละทิ้งอดีต แต่คือการนำอดีตมาปรับใช้กับปัจจุบันอย่างมีความหมาย ทั้งในมิติของวัฒนธรรม อัตลักษณ์ สังคม องค์กร และการเมือง การเปลี่ยนแปลงที่สร้างคุณค่าจึงควรเกิดขึ้นอย่างมีจิตสำนึกและเคารพรากฐานเดิม พร้อมมุ่งไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ความหมายของสังคมเมืองไทย

สังคมเมืองไทย หมายถึง โครงสร้างและพลวัตของความสัมพันธ์ทางสังคมในประเทศไทยที่ประกอบด้วยระบบค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี วิถีชีวิต และรูปแบบการดำรงอยู่ของประชาชนในพื้นที่เมือง และชนบทที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิศาสตร์ ความเป็นไทยในสังคมเมืองนั้นไม่ใช่สิ่งตายตัว แต่เป็นสิ่งที่มีการปรับตัวและผสมผสานอยู่ตลอดเวลา (ภูษิษ ศรีเจริญ, 2557)

ภูษิษ ศรีเจริญ (2557) วิเคราะห์ว่าสังคมไทยกำลังเปลี่ยนผ่านจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมเมือง ภายใต้บริบทของโลกาภิวัตน์ ซึ่งนำไปสู่การปรับเปลี่ยนคุณค่าและโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว ชุมชน และชาติอย่างมีนัยสำคัญ

วุฒิพงศ์ จันทร์เมืองไทย และคณะ (2566) ให้ความหมายว่าสังคมเมืองไทยคือกลไกเชิงวัฒนธรรมที่รวมเอาความเป็นท้องถิ่นกับความทันสมัยเข้าไว้ด้วยกัน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว วิถีชีวิต และความยั่งยืนของอัตลักษณ์ไทย

สุจิตรา ชลกาญจน์สกุล (2565) ชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยมีโครงสร้างที่หลวม ซึ่งเอื้อต่อการดำรงอยู่ของค่านิยมหลากหลายและการปรับตัวของแต่ละบุคคลอย่างยืดหยุ่น แต่ขณะเดียวกันก็อาจนำไปสู่ความไม่แน่นอนทางจริยธรรมและการขาดระบบความรับผิดชอบร่วม

พระครูสังฆรักษ์ศิวรี ปมุตโต (2567) เน้นว่าสังคมเมืองไทยต้องการการสนับสนุนเชิงโครงสร้างทั้งจากครอบครัว โรงเรียน และชุมชน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทุนมนุษย์ โดยเฉพาะในบริบทของเยาวชนในเขตเมืองที่ต้องรับมือกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

สรุปได้ว่า สังคมเมืองไทย จึงเป็นระบบสังคมที่ประกอบด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมีพลวัตทางคุณค่าที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา บทบาทของครอบครัว ชุมชน และสถาบันต่าง ๆ ล้วนมีส่วนร่วมในการหล่อหลอมลักษณะเฉพาะของสังคมไทย ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นเอกภาพบนพื้นฐานของความหลากหลาย

ความสำคัญของสังคมเมืองไทย

สังคมเมืองไทยเป็นระบบสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมพฤติกรรม ค่านิยม และอัตลักษณ์ของคนไทยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรม ศาสนา และเศรษฐกิจในบริบทที่หลากหลาย ความสำคัญของสังคมไทยปรากฏในฐานะกลไกเชิงโครงสร้างที่ส่งเสริมการมีอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนท่ามกลางความแตกต่าง โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ที่การปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญของการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (ภูชิช ศรีเจริญ, 2557)

ภูชิช ศรีเจริญ (2557) ย้ำว่าสังคมไทยในฐานะฐานทุนมนุษย์ (Human Capital) มีบทบาทสำคัญต่อความมั่นคงของชาติ โดยทำหน้าที่ผลิตพลเมืองที่มีคุณภาพและจิตสำนึกสาธารณะ ความสำคัญของสังคมไทยจึงอยู่ที่การสร้างและหล่อหลอมทุนทางปัญญา ศีลธรรม และความมีระเบียบวินัย

สุจิตรา ชลกาญจน์สกุล (2565) วิเคราะห์ว่าสังคมไทยมีลักษณะของโครงสร้าง “หลวม” ซึ่งเอื้อต่อการมีความยืดหยุ่นในการอยู่ร่วมกัน แม้จะขาดกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน แต่ก็ยังเป็นกลไกที่ทำให้คนไทยสามารถประคับประคองความหลากหลายได้อย่างไม่ขัดแย้งในระดับโครงสร้าง

ไพบุลย์ ช่างเรียน (2565) เสนอว่าสังคมไทยต้องมีการพัฒนาทุนทางสังคม เช่น ทุนวัฒนธรรมและทุนจิตวิญญาณ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในระดับรากหญ้า ซึ่งจะช่วยให้สังคมสามารถต้านทานกระแสเปลี่ยนแปลงจากภายนอกได้

พระครูสังฆรักษ์ศวีร์ ปมุตโต (2567) กล่าวว่าสังคมเมืองไทยในปัจจุบันมีความจำเป็นต้องอาศัยพลังของครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ในการพัฒนาเยาวชนให้มีศีลธรรมและความสามารถในการเผชิญกับความซับซ้อนของสังคมโลกยุคใหม่อย่างมีสติ

สรุปได้ว่า ความสำคัญของสังคมเมืองไทยอยู่ที่การเป็นรากฐานของความมั่นคงทั้งในระดับบุคคลและประเทศ โดยเน้นการพัฒนาคน พัฒนาคุณธรรม และสร้างสมดุลระหว่างความหลากหลายกับความเป็นปึกแผ่นผ่านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งภาครัฐ ชุมชน และครอบครัว

บทสรุป

พุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติของไทยมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการสร้างและธำรงไว้ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรมของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะในสังคมเมืองไทยที่เปี่ยมด้วยความหลากหลายและพลวัต พุทธศาสนาเป็นทั้งระบบคุณค่า แนวทางการดำรงชีวิต และแหล่งอ้างอิงทางจริยธรรมที่ช่วยให้ประชาชนสามารถยึดเหนี่ยวจิตใจท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง ทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว และชุมชน อย่างไรก็ตาม ภายใต้บริบทของโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยี และการบริโภคนิยม สังคมไทยได้ประสบกับการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณค่าที่ลึกซึ้ง ซึ่งท้าทายต่อความมั่นคงของระบบคุณค่าแบบดั้งเดิมที่พุทธศาสนาเคยวางรากฐานไว้

การเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางวัฒนธรรมในสังคมเมืองไทยปรากฏในหลายมิติ ทั้งค่านิยมด้านวัตถุ การนิยามความสำเร็จในชีวิต การเลือนหายของพิธีกรรมดั้งเดิม ไปจนถึงการลดบทบาทของศาสนาในวิถีชีวิตประจำวัน เยาวชนและกลุ่มคนเมืองบางส่วนเริ่มหันเหจากคติธรรมสู่กระแสความนิยมใหม่ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้เป็นเพียงการเสื่อมถอย หากแต่ยังเปิดพื้นที่ให้พุทธศาสนาได้ปรับบทบาทใหม่ในการส่งเสริมคุณค่าที่สอดคล้องกับยุคสมัย เช่น การเน้นพุทธจิตวิทยา การทำสมาธิเพื่อสุขภาพจิต และการพัฒนาจิตสำนึกเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

ดังนั้น พุทธศาสนาและการเปลี่ยนแปลงคุณค่าจึงมิใช่สองสิ่งที่ขัดแย้งกันเสมอไป หากแต่สามารถดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีพลวัต โดยมีเงื่อนไขคือการปรับบทบาทของพุทธศาสนาให้เท่าทันบริบทสังคมเมืองไทยสมัยใหม่ การธำรงไว้ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรมแบบพุทธไม่ใช่การยึดมั่นในรูปแบบเดิมอย่างเคร่งครัด แต่คือการรักษาแก่นสาระที่นำไปสู่การพัฒนาชีวิตที่มีคุณภาพ มีจิตสำนึกสาธารณะ และสันติสุขร่วมกัน ซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่มั่นคงของสังคมไทยในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์บทบาทของพุทธศาสนาในบริบทของสังคมเมืองไทยสมัยใหม่ พบว่า แม้พุทธศาสนาจะเผชิญกับความท้าทายจากกระแสโลกาภิวัตน์ การบริโภคนิยม และเทคโนโลยีสมัยใหม่ แต่ยังคงมีศักยภาพในการเป็นเครื่องมือสำคัญในการธำรงและปรับเปลี่ยนคุณค่าทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นชี้ให้เห็นความจำเป็นในการตีความพุทธศาสนาเชิงพลวัต เพื่อคงไว้ซึ่งแก่นสาระทางจริยธรรมและความสงบสุขของสังคม ท่ามกลางกระแสเปลี่ยนผ่านเชิงค่านิยม

โครงสร้างโมเดลประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก

1. พุทธศาสนาในฐานะ “ระบบคุณค่า”

- ทำหน้าที่เป็นรากฐานทางจริยธรรมและแนวทางการดำรงชีวิต
- ส่งเสริมจิตสำนึกทางศีลธรรมในระดับปัจเจก ครอบครัว และชุมชน
- มีพลังในการยึดเหนี่ยวจิตใจในภาวะวิกฤตและความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

2. แรงผลักดันแห่งการเปลี่ยนแปลงคุณค่า

- ปรากฏผ่านกระแสโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีดิจิทัล วัตถุนิยม และการเปลี่ยนผ่านเชิงวัฒนธรรม
- ส่งผลให้เกิดการเลือนหายของพิธีกรรมและการลดบทบาทของศาสนา
- นำไปสู่การนิยาม “ความดี” และ “ความสำเร็จ” ในแบบใหม่

3. การปรับบทบาทของพุทธศาสนาในบริบทสมัยใหม่

- การเน้นพุทธจิตวิทยา การเจริญสติ การทำสมาธิเพื่อสุขภาพ
- การพัฒนาจิตสำนึกพลเมืองเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

○ การส่งเสริมการตีความพุทธธรรมที่ยืดหยุ่นและเข้ากับชีวิตร่วมสมัย

สาระสำคัญขององค์ความรู้ใหม่

พุทธศาสนาในฐานะรากฐานทางวัฒนธรรมของไทยไม่เพียงเป็นมรดกเชิงจารีต แต่ยังสามารถพัฒนาเป็นกลไกเชิงพัฒนาในโลกสมัยใหม่ หากมีการตีความใหม่ให้สอดคล้องกับพลวัตของสังคม โดยเฉพาะในเมืองไทยซึ่งมีความหลากหลายและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พุทธศาสนาจึงควรมีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ ทั้งในด้านจริยธรรม การศึกษา และการพัฒนาทุนมนุษย์ เพื่อดำรงไว้ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรมร่วมสมัยที่มั่นคงและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- คณพศ สิริทีเลศ. (2565). โครงสร้างหลวมของสังคมไทยในบริบทคุณลักษณะของคนอาเซียน. *วารสารวิชาการ วิทยาลัยสันตพล*, 1(1), 1–10.
- ชุมพล รอดแจ่ม และคณะ. (2566). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนวิถีประมงพื้นบ้าน. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา*, 5(4), 39–52.
- ณทิพรดา ไชยศิลป์. (2566). วัฒนธรรมไทยบนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา. *มจร สุรนารีสาร*, 1(1), 30–44.
- ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์. (2556). การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมผ่านประวัติ และประสบการณ์ชีวิต ที่หลากหลายของผู้นำชุมชนในเขตชุมชนแออัด. *วารสารปริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 26(1), 30–73.
- ปฐมพงศ์ บุญบุตร. (2567). บทบาท ความสำคัญ และปัญหาของการนำสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามาใช้ในสังคมสมัยใหม่. *วารสารพุทธศิลปกรรม*, 7(1), 120–146.
- พงษ์พัฒน์ กุลเจริญพิพัฒน์ และรัตบงกช อธิฐโสง. (2567). แสงสะท้อนของวัตถุแห่งความศรัทธาในพระพุทธศาสนา. *วารสารพัฒนศิลป์วิชาการ*, 8(2), 219–234.
- พัชรพฤกษ์ ช่อมจันท์ก และมานิตย์ อรรถชาติ. (2567). ผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. *วารสารวิชาการวิจัยและนวัตกรรมสังคมศาสตร์ปริทัศน์*, 4(2), 48–57.
- พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์ (ประเวท ธารฐาน). (2564). การบริหารจัดการความเสี่ยงทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมขององค์กรพระพุทธศาสนาในจังหวัดแพร่. *วารสารธรรมทัศน์*, 21(2), 27–39.
- พระครูโสภณธรรมวิสิฐ (ชูประดิษฐ์), พระครูปริยัติคุณาวุธ (รักเจริญ), และพระครูวินัยธรชวลิต อุตตโม (สุวรรณจันทร์). (2567). การดำรงในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยบนฐานพระพุทธศาสนา. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม*, 11(5), 58–69.
- พระครูสังฆรักษ์ยศวีร์ ปมุตโต และพระชินกร สุจิตโต (ทองดี). (2567). บทบาทของครอบครัวในสังคมเมืองต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน. *วารสารกวีานพะเยา*, 1(2), 51–59.
- พระณัฐพน ศุทธภาพิสุทธิคุณ. (2567). วัฒนธรรมการทำบุญออนไลน์: การเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล. *วารสารภาษาและวัฒนธรรมศึกษา*, 3(2), 40–48.
- พระยอดคม ชัยนริตติชัย และพระสุทธิสารเมธี. (2567). ศรัทธาในพระพุทธศาสนา กับความเข้าใจของชาวพุทธ. *วารสารบัณฑิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 22(2), 71–78.
- พระมหาสมศักดิ์ ธนปญโญ. (2565). องค์ประกอบของระบบประเมินผลการศึกษา วิชากลุ่มพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *วารสารครุศาสตร์อภีวัฒน์ (Online)*, 3(1), 33–42.

- พระมหาศุภชัย ปิยธมมชโย (ติวแป้), ระวิง เรื่องสังข์ และสมศักดิ์ บุญปู. (2567). การจัดการศึกษาตามหลักสภาราณียธรรมของโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์. *วารสารพุทธพัฒนศาสตร์ศึกษา (Online)*, 2(2), 42–55.
- พระมหาสุวัฒน์ สุวิฑฒโน. (2564). ความสำคัญของพระวินัยในประวัติศาสตร์พุทธศาสนาเถรวาท: จากการศึกษาสังคายนาคั้งที่ 1 ถึงธัมมบัณฑิตสามเณรี. *วารสาร มจร กาญจนปริทรรศน์*, 1(2), 134–139.
- ไพบูลย์ ช่างเรียน, ประดิษฐ์ ดีวัฒนกุล และธนภาค บุ่งจันทร์. (2565). วาทกรรมการพัฒนาทุนทางสังคมของสังคมไทย. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 7(2), 278–288.
- ภูชีสส์ ศรีเจริญ. (2557). ทุนมนุษย์กับความสำคัญของสังคมสร้างความมั่นคงของชาติ. *วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ*, 5(1), 73–78.
- มานิตย์ อรรถชาติ และพัชรพฤกษ์ ช่อมจันทิก. (2567). ผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. *วารสารวิชาการวิจัยและนวัตกรรมสังคมศาสตร์ปริทัศน์*, 4(2), 48–57.
- วิชุดา ธีระสาร. (2567). การบริหารวัฒนธรรมองค์กรในสถานการณ์ปัจจุบัน: การเปลี่ยนแปลงและความสำคัญของการปรับตัว. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี*, 6(4), 101–108.
- ศตวรรษ สงกาพันธ์. (2563). การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมือง และโครงสร้างอำนาจผู้นำในจังหวัดเลย. *วารสารปัญญาปณิธาน*, 5(2), 123–136.
- สมคน แผลงฤทธิ และคณะ. (2567). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนวังหมัน จังหวัดชัยนาท. *วารสารศิลปศาสตร์ มทร.กรุงเทพ*, 6(2), 103–117.
- สมศักดิ์ เพ็ธสะใหม่. (2565). การสื่อความหมายของพุทธศิลป์ร่วมสมัย: การตีความพุทธธรรมผ่านงานศิลปะดิจิทัล. *วารสารภาษาและวัฒนธรรมศึกษา*, 1(1), 17–22.
- สุรัตน์ พักน้อย และอินทกะ พิริยะกุล. (2561). ภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาในมุมมองของพุทธศาสนิกชนชาวไทย. *วารสารมหาจุฬานาครทรรคน*, 5(3), 636–653.
- สุริยา ช่างทองคำ. (2566). การศึกษาประเพณีการแห่นางแมวในภาคอีสาน: การปรับตัวในบริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ. *วารสารภาษาและวัฒนธรรมศึกษา*, 2(2), 23–28.
- Wang Dan ภรดี พันธุ์ภากร และ ชูศักดิ์ สุวิมลเสถียร. (2567). คุณค่าทางจิตวิญญาณของลวดลายหงส์ในวัฒนธรรมคู่มือเมืองอุ๋นเพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมสร้างสรรค์. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา*, 18(2), 149-176.